

AVRASYA EKONOMİK BİRLİĞİ'NİN ÜYE ÜLKE EKONOMİLERİ ÜZERİNDE OLUŞTURDUĞU ETKİLER-BEKLENTİLER (2010-2019)

Türker BATMAZ ¹

Öz

Bu çalışma, Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasıyla birlikte önceden Birliğin bünyesinde bulunan ülkelerle birlikte Rusya Federasyonu'nun dünya genelinde değişen konjonktür karşısında bölgedeki stratejik çıkarlarını maksimize etmeye yönelik kurmuş olduğu Avrasya Ekonomik Birliği'ni (AEB) incelemeyi amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda AEB'nin kuruluş nedenleri, üye ülke ekonomileri üzerinde oluşturduğu etkileri ve üye ülkelerin beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığına açıklık getirmeyi amaç edinmiştir. Çalışmanın sonucunda; AEB'nin kuruluş nedeni esas itibarıyla, üye ülkeler arasında mal, hizmet, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımını sağlayarak AB benzeri bir ekonomik birliklilik oluşturulması amaç edinilmiş olsa da bu durumun henüz sağlanamadığı, idari yapılanmanın tam olarak oluşturulamadığı gibi, uzun bir zamana ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Ayrıca AEB'nin kuruluşundan günümüze üye ülkelerin tamamının beklentilerini karşılayamadığı gibi, her ülkenin Birlikten dengeli bir ekonomik kazanç sağlamadığı; en büyük kazancı Rusya Federasyonu sağlarken, Kazakistan'ın büyük ekonomik kayıplarının olduğu; Belarus mevcut durumunu nispeten korurken, Kırgızistan ve Ermenistan'ın dış ticaret açıklarının artış gösterdiği tespit edilmiştir. AEB'nin yapısı incelendiğinde AB örnek alınarak "Coğrafi Bölge Esasına" göre oluşturulmaya çalışılan bir birliklilik olursa da üye ülkelerin bugüne kadar olan beklentilerini karşılayamadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Avrasya, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB), Ekonomik entegrasyon.

Jel Sınıflandırması : F15, F62, O11.

¹ Doktora Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, SBE, İktisat Ana Bilim Dalı, turkerbtmz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0360-6302.

Atıf / Citation (APA6):

Batmaz, T. (2021). Avrasya Ekonomik Birliği'nin üye ülke ekonomileri üzerine oluşturduğu etkiler-beklentiler (2010-2019). *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(4), 1529-1543. <http://doi.org/10.25287/ohuiibf.948013>.

THE EFFECTS OF THE EURASIAN ECONOMIC UNION ON THE ECONOMIES OF THE MEMBER COUNTRIES – EXPECTATIONS (2010-2019)

Abstract

This study aims to investigate the Eurasian Economic Union (EAEU), which was established with the dissolution of the Soviet Union in 1991, by the Russian Federation to maximize the strategic interests in the region in the face of the changing conjuncture around the world, together with the countries that were in the Union. With this purpose, it aims to clarify the reasons for the establishment of EAEU, the effects of EAEU on the economies of the member countries and whether the expectations of the member countries are met. As a result of the study; as of the essential reason for the establishment of EAEU; although it is aimed to create an economic union similar to the EU by ensuring the free movement of goods, services, capital, and labor among the member countries; it is seen that this situation has not been achieved yet, the administrative structure has not been fully formed and a long time is needed. Moreover, EAEU has not met the expectations of all member countries since its establishment, and not every country has provided a balanced economic gain from the Union; while the Russian Federation provides the biggest gain, Kazakhstan has great economic losses; while Belarus maintains its current status relatively, it has been determined that the foreign trade deficits of Kyrgyzstan and Armenia have increased. When the structure of the EAEU is analyzed even if there is a union that is tried to be created on the basis of "Geographical Region" by taking the EU as an example; it has been determined that the member countries have not met their expectations so far.

Keywords : Eurasia, Eurasian Economic Union (EAEU), Economic Integration

Jel Classification : F15, F62, O11

GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılması sonucunda bağımsızlıklarını ilan eden ülkeler Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) çatısı altında bir araya gelerek zor bir geçiş süreci yaşamışlardır. 2000'li yıllara gelindiğinde ise; bu ülkeler izlemiş oldukları yeni politikalarla tercihlerini yapmak zorunda kalmışlardır. Bu ülkelerden bazıları (Doğu Avrupa, Orta Avrupa ve Baltıklarda olanlar) tercihlerini Avrupa Birliğinden (AB)'den yana yaparken, BDT bünyesinde yer alan diğer ülkelerden bazıları ise ikili ve bölgesel bağlamda sürdürmüş oldukları siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ilişkilerini gerek değerler/çıkarlar/zorunluluklar çerçevesinde geliştirilen "Karşılıklı Bağımlılık", gerekse bölgenin kendi iç dinamiklerini değerlendirmeleri sonucunda; tercihlerini Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerini koparmayacak şekilde bu yönde yapmışlardır.

Bu arada, geçiş sürecindeki gelişmeleri yakından takip eden Rusya Federasyonu bölgedeki eski gücünü kaybederek yerini ABD, AB ve Çin gibi büyük güçlerin almasını engellemek için geliştirdiği "Yakın Çevre Doktrini" politikasını uygulamaya başlamıştı. Bu politika gereği bölgedeki ülkelerle ikili ticari-ekonomik ilişkilerini geliştirerek; başlangıçta bölgesel entegrasyonu, daha sonraki aşamada ise; tüm Avrasya Ülkelerini tek bir çatı altında toplayacak ekonomik entegrasyonu sağlamayı hedefliyordu. Rusya Federasyonu bu amacını gerçekleştirmek için bölgedeki ülkelerle hemen hemen her alanı kapsayacak şekilde ikili/çoklu anlaşmalar imzalayarak uygulanmasını sağlamaya çalışmıştır.

Bunların içerisinde Avrasya Bölgesinde ekonomik entegrasyonu sağlamaya yönelik en önemli gelişme; Rusya, Kazakistan ve Belarus arasında imzalan ve 1 Ocak 2010 tarihinde resmen faaliyet göstermeye başlayan Gümrük Birliği Anlaşması ile daha sonra yine Rusya'nın öncülüğünde Kazakistan, Belarus, Kırgızistan ve Ermenistan'ın katılımıyla gerçekleştirilen Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) Anlaşmasıdır. AEB 1 Ocak 2015 tarihinde resmen faaliyet göstermeye başlamış esas amacı ise; üye

ülkeler arasındaki ikili ticari-ekonomik ilişkileri geliştirerek AB benzeri bir ekonomik entegrasyon oluşturmayı amaç edinmiştir.

Bu çalışma ile Rusya Federasyonu'nun öncülüğünde Avrasya Bölgesinde gerçekteşirilmiş olan AEB'nin kuruluş nedenleri, üye ülke ekonomileri üzerinde oluşturduğu etkileri ve Birlikten olan beklentilere açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

I.AVRASYA EKONOMİK BİRLİĞİ'NİN KURULUŞ SÜRECİ -NEDENLERİ

I.I. Avrasya Ekonomik Birliğinin Kuruluş Süreci

Avrasya kelime olarak; Avrupa “Avr” ve “Asya” sözcüklerinin birleşiminden oluşmuş olup, büyük bir alanın adı olarak tanımlanmaktadır. Avrasya alanının siyasi tarihi ise çok eskilere dayanmakta olup tarihin her döneminde güçlü devletler tarafından ele geçirilmek için büyük mücadelelere sahne olmuş olan bir coğrafyadır. (Ağır & Ağır, 2017: 110).

Ayrıca Avrasya'nın alan itibariyle nereyi ve hangi ülkeleri kapsadığına yönelik sorulara ise; sadece Rusya- Kafkasları bünyesinde bulunduran bir alan olmadığı, bununla birlikte bölgenin tanımını yapan kişilerin siyasi, sosyal, ekonomik, askeri bakış açılarına göre farklı alanları kapsayan tanımların yapıldığı görülmektedir.

Avrasya'nın kapsadığı alanı Çeçen şu şekilde tanımlıyor; Avrasya'yı geniş ve dar anlamda olmak üzere iki başlık altında tanımlamak mümkün. Geniş anlamda “Avrasya kavramı, bütün Avrupa ve Asya kıtasını yani dünyanın ana karasını ifade ettiğini belirtirken; dar ve gerçek anlamda Avrasya'yı Avrupa ve Asya'nın birleştiği bölge” olarak tanımlamaktadır (Çeçen, 2007: 23).

Brzezinski'ye göre ise Avrasya; dünyada gerçekte küresel üstünlük mücadelesinin oynandığı bir satranç tahtasına benzetilerek şöyle tanımlanmaktadır. “Avrasya yerkürenin en büyük kıtası ve jeopolitik olarak bir eksenidir. Avrasya'ya hükmeden bir güç, dünyanın en ileri ve ekonomik olarak en verimli üç bölgesinden ikisini kontrol edecektir. Avrasya Bölgesi dünya GSMH'sının %60'nı oluşturan ve dünyanın bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahip olan bir bölgedir”. Avrasya'yı kontrol edenin dünyaya da kontrol edebileceği varsayımında bulunmuştur (Brzezinski, 2005: 61).

1990'lı yıllardan itibaren ise dünyada yaşanan hızlı değişim süreci sonucunda SSCB dağılmaya başlaması ile Sovyet coğrafyasında ortaya çıkan boşluğu doldurmak, ortak sorunların daha da artmasının önüne geçmek amacıyla bölge de hala hâkim güç konumunda bulunan yeni adıyla Rusya Federasyonu (RF), 1992'den itibaren yoğun bir şekilde bölgesel kuruluşlar oluşturma çabası içine girmiştir. (Karluk, 2015: 332).

1990 sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Sovyet ardılı ülkeler arasında oluşturulan ekonomik yapılanmaların oluşturulduğu tarihler, üye ülkeler ve anlaşmaların içerikleri (Tablo 1)'de öz olarak sunulmuştur. Yapılan anlaşmalar içerisinde en yenisi ve aynı zamanda en kapsamlı ve ses getirecek olan anlaşma ise Avrasya Ekonomik Birliği Anlaşması (AEB) olup, bu anlaşmanın ortaya çıkış şekli ve kuruluş süreci ise şu şekilde seyretmiştir.

Tablo 1. Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Sonra Sovyet Ardılı Ülkeler Arasında Gerçekleştirilen Ekonomik Yapılanmalar

Anlaşmanın Yapıldığı Tarih	Adı	Anlaşmaya Üye Ülkeler	Anlaşmanın İçeriği ve Amacı
1-Ekonomik İş Birliği Kuruluş (ECO) 1985 Yılında İmzalandı.		Türkiye, İran ve Pakistan tarafından Avrasya'da kurulmuş olan bir anlaşmadır. 1992'de Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Afganistan'ın katılımıyla üye sayısı sekize çıkmıştır	Bölgesel ekonomik iş birliğini geliştirmek amacıyla 1964 yılında İstanbul'da bir bildiri yayınlanarak temeli oluşturulmuş bir anlaşmadır.
2-Bağımsız Devletler Topluluğu (CIS) 8 Aralık 1991 Tarihinde İmzalandı		Beyaz Rusya, Rusya Federasyonu, Ukrayna arasında; Bleovejskaya Puşsa'da imzalanan Minsk Anlaşmasıyla kurulmuştur.	Sovyetler Birliği'nin dağılmasına karar verilen bir anlaşmadır. Bu anlaşma sonucunda daha önce Birliğe dâhil olan ülkelerin her birisi bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardır.
3-Şangay İş Birliği Kuruluşu (SCO) 1996 Yılında Şangay'da İmzalanmıştır		Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan tarafından imzalanmıştır. 15 Haziran 2001'de Özbekistan'ın katılımıyla üye sayısı 6'ya çıkmıştır.	Üyeler arasında ekonomik, güvenlik ve kültürel iş birliğini güçlendirmeyi öngörmektedir. Bu birliğe Afganistan, Hindistan, İran, Moğolistan ve Pakistan "gözlemci ülke"; Beyaz Rusya, Sri Lanka ve Türkiye "diyalog ortağı" ülkelerdir.
4-Ortak Ekonomik Alan (CES) 19 Eylül 2003 Tarihinde Yalta'da İmzalanmıştır. 20 Eylül 2004 Tarihinde ise onaylanmıştır		Beyaz Rusya, Kazakistan, Rusya ve Ukrayna arasında imzalanmış olan bir anlaşmadır.	Anlaşmaya üye ülkeler arasında serbest ticaret bölgesi kurulmasını, mal, hizmet ve sermaye akışı sınırlandırılmalarının ortadan kaldırılarak; ortak gümrük ve ticaret politikalarının uygulanmasını amaç edinmiş bir anlaşmadır.
5-Avrasya Ekonomik Birliği (EurAsEC)'in 6 Ocak 1995'te Rusya ile Beyaz Rusya arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşmasıyla süreç başlamış olup; 1 Ocak 2015 tarihinde ise resmen faaliyet göstermeye başlamıştır.		Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Ermenistan ve 7 Ekim 2005 tarihinde Özbekistan'ın Birliğe dâhil olmasıyla üye sayısı 6 idi. 2008 yılında Özbekistan'ın üyeliğini dondurmasıyla hali hazırda üye sayısı beş olan bir anlaşmadır.	Birliğe üye olan ülkeler arasındaki ikili ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirerek AB benzeri bir ekonomik entegrasyon oluşturmayı amaç edinmiş olan bir anlaşmadır. Birliğin uzun vadedeki diğer amacı ise; BDT üye olan diğer bütün ülkeleri bu ekonomik birlikteliğin şemsiye altında toplamak.

Kaynak: (Karluk, 2015: 338-339)

AEB'nin oluşturulmasına yönelik düşünce ilk kez Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından 29 Mart 1994 tarihinde Rusya'ya yapmış olduğu resmi ziyaret esnasında Moskova Devlet Üniversitesinin de yapmış olduğu konuşmasında ifade edilmiştir. Ancak bu düşüncenin hayata geçirilmesi Rusya Federasyonu'nun öncülüğünde Avrasya Ekonomik Topluluğu (EurAsEc)'in 6 Ocak 1995 yılında Rusya ile Belarus arasında imzalanmış olan Gümrük Birliği Anlaşması ile başlamıştır (Batmaz, 2017: 73-116).

Ekonomik Entegrasyonun halkalarından birisini oluşturan Avrasya Gümrük Birliği Anlaşmasının amacı; kısa dönemde birliğe üye devletleri ekonomik yönden eskiden olduğu gibi bir araya getirmek iken; uzun dönemde ise, Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye diğer ülkeleri (BDT/CIS) aynı çatı altında toplama arzudur. Bu amaç doğrultusunda Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan Cumhurbaşkanları 29 Mayıs 2015 tarihinde Astana'da bir araya gelerek Avrasya Ekonomik Birliği Anlaşmasını (AEB) imzalamışlardır. Birliğe Ermenistan'ın dahil edilmesine yönelik anlaşma ise 9 Ekim 2014 tarihinde onaylanmış olup, Rusya Devlet Duması ise bu anlaşmayı 26 Eylül 2015 tarihinde onaylamıştır. Söz konusu AEB Anlaşması 1 Ocak 2015 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir (Batmaz, 2017: 73-116).

Oluşturulan AEB esas itibarıyla Rusya'nın yeniden Orta Asya'daki ayağı olarak değerlendirilmekte. Ekonomik birleşmelerdeki sorunlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, oluşturulan bu birlikteliğin ekonomik yönünden ziyade siyasi yönünün daha ağır bastığı açıkça görülmektedir (Karluk, 2015: 330).

I.II. Avrasya Ekonomik Birliği'nin Kuruluş Nedenleri

Sovyetler Birliği'nin 1990'lı yılların başından itibaren benimseyip hayata geçirmeye çalıştığı glasnost (açıklık/şeffaflık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) düşüncesi değişim sürecini başlatmıştır (Şanlı, 2008:20).

Süreç önce Sosyalizmin restorasyonu şeklinde başlamış olsa da zamanla kapitalizmin hayata geçirilmesi şekline dönüşmüş olup, bu durum 1990 yılında ülkede büyük ekonomik krizin patlak vermesiyle başta ulusal gelirdeki düşüşle birlikte; ülkenin bütün makroekonomik göstergelerinin beklenmedik bir şekilde düşüşüyle bir kıtlık yaşanmasına neden olmuştur (Canşen, 2011: 80).

1991-1998 geçiş süreci sonrasında Rusya Federasyonu'nda Devlet Başkanlığı görevini üstlenen (2000 yılında) Vladimir Putin ile birlikte; Rus entelektüel kesimi ABD'nin önderliğinde tek kutuplu bir dünyanın kabul edilmesinin mümkün olamayacağını açıkça dile getirmişlerdir. Bu nedenle Rusya Federasyonu Avrasya coğrafyasında yer alan eski Sovyet ardılı ülkeleri (1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren) kapsayan yeni oluşumları hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu oluşumların içeriği ve amaçları yukarıda (Tablo 1)'de özetlenmiş olup; bunlardan sonuncusu olan AEB'nin kuruluş nedeni ise farklı bakış açılarıyla aşağıda görüldüğü gibi özetlenmeye çalışılmıştır.

Bunlardan Dugin (2003) Birliğin kuruluşunu siyasi açıdan ortaya konulmuş alternatif bir proje olarak değerlendirirken: ünlü bilim adamı Brezenski (2005) tarafından kaleme alınmış olan "Avrasya için Jeostrateji" başlıklı makalesinde AEB'ni; "Rusya'nın dağılmasının ardından bu parçaların ve BDT Ülkelerinin mevcut düzendeki üç büyük jeoekonomik alana dâhil edilmesi ve bu yolla nüfuslarına etkinlik kazandırılmaya yönelik oluşturulmuş bir birlik" olarak tanımlamıştır (Dugin; 2003).

AEB'nin kuruluş nedenini Kireyev; Rusya Federasyonu ve BDT'nun içine düştükleri mevcut durumdan kurtulmalarının tek yolu, Avrasya Birliği'nin kurulmasından geçmekte idi. Dolayısıyla bu tür faaliyetlerin; Avrasya Bölgesi'nin Jeoekonomik alanlar dışında dördüncü bir alan olarak dünya genelinde ekonomik, siyasi, kültürel ve beraberinde diğer birçok açıdan yeni bir oluşum içerisine girdiğini gösterdiği için bu birlik kurulmuştur (Kireyev, 2003: 199).

Athur ve Oğuzlu ise AEB'nin kuruluş nedenini; Rusya "Eskiden kendisine bağlı olan ülkelerin 1991 sonrasında bağımsızlıklarını ilan etmiş olsalar bile; Rusya için büyük öneme sahip bu ülkelerin gerek AB bünyesinde gerekse NATO gibi uluslararası oluşumların içinde yer almalarını kendi güvenliğini tehdit edeceği düşüncesiyle istememektedir" Bu nedenle söz konusu ülkeleri AEB çatısı altında toplayarak eski etkinliğini tekrar kazanmak amacıyla AEB kurulmuştur (Ağır, 2014: 23-42).

Vladimir Putin'e göre ise AEB'nin kuruluş nedeni; hiçbir endişeye mahal bırakmadan Ağustos 2007'de Bişkek'te yapılan zirvede "Tek kutuplu dünyanın kabul edilemeyeceğini" ifade ederek Avrasya coğrafyasındaki eski gücünü tekrar elde etmek için ekonomik birlikteliğe yönelik beş önemli oluşuma öncülük etmiş, bu oluşumlardan birisi de kuşkusuz AEB'dir (Karluk; 2015:340).

Nazarbayev'e göre ise; "Birliği oluşturan ülke halklarının refah seviyelerini artırmak için sahip oldukları potansiyelleri birleştirdiklerini, birleşimi gerçekleştirirken de AB'yi örnek aldıklarını belirterek bu yeni oluşumun yeni fırsatlarla birlikte ortaya çıkacak olan krizlerinde birlikte daha kolay çözüme kavuşturulabileceklerini belirtmiştir". Ayrıca bundan böyle; halklar arasında güçlü dostluk ve komşuluk ilişkilerinin daha da gelişmesine büyük katkılar sağlayacağını ifade etmiştir (Nazarbayev, 2015).

II. AVRASYA EKONOMİK BİRLİĞİ'NİN ÜYE ÜLKE EKONOMİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

SSCB'nin 8 Aralık 1991 yılında 74 yıllık devrinin sona ermesi Bağımsız Devletler Topluluğunun (BDT) temelini oluşturmuştur. Ancak bu ülkeler SSCB'den devralmış oldukları ekonomik sistemle dünya ekonomisine adapta olmaları ve rekabet etmeleri mümkün değildi. Bu kötü miras literatürde "ölü ekonomi" anlamına gelen "necroeconomy" terimiyle tanımlanmaktaydı (Papava, 2002:799).

Bu ülkelerin merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçmeleri ile birlikte yeni ekonomik sistem içinde en hızlı etkilenen sektörlerin başında ise dış ticaret sektörü olmuştur. Dış ticaret verilerinin gösterildiği (Tablo 2) incelendiğinde özellikle (2001-2008 yılları arasında) BDT'na üye olan diğer ülkelerle birlikte; Birlik üyesi ülkelerin başta dış ticaret hacimleri olmak üzere diğer tüm makroekonomik göstergelerinin hızlı bir büyüme süreci içinde girdikleri görülmektedir.

Tablo 2. Avrasya Ekonomik Birliği'ne Üye Olan Ülkelerin İhracat-İthalatları 1994-2019 (Milyon ABD doları)

İHRACAT						
Ülkeler	1994	2004	2010	2011	2012	2013
Rusya F.	63.078	181.600	397.067	516.992	524.766	527.265
Kazakistan	3.236	20.079	57.244	88.107	92.281	84.698
Belarus	1.400	13.751	25.283	41.418	46.059	37.203
Kırgızistan	339	719	1.488	1.978	1.683	1.773
Ermenistan	242	723	1.011	1.306	1.428	1.467
AEB Toplam	68.295	216.872	482.093	649.801	666.217	652.406
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Rusya F.	497.833	343.907	285.491	359.151	449.347	422.777
Kazakistan	79.458	45.954	36.775	48.502	60.956	57.722
Belarus	36.080	26.660	23.537	29.239	33.726	32.937
Kırgızistan	1.700	1.441	1.423	1.790	1.835	1.965
Ermenistan	1.490	1.482	1.807	2.144	2.383	2.611
AEB Toplam	616.561	419.444	349.033	440.826	548.247	518.012
İTHALAT						
Ülkeler	1994	2004	2010	2011	2012	2013
Rusya F.	38.600	75.569	228.911	306.091	316.192	314.945
Kazakistan	3.285	12.773	24.023	38.010	44.538	48.804
Belarus	1.600	16.345	34.884	45.759	46.404	43.022
Kırgızistan	316	941	3.222	4.260	5.373	5.983
Ermenistan	396	1.349	3.781	3.979	4.266	4.256
AEB Toplam	44.197	106.977	294.821	398.099	416.773	417.010
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Rusya F.	286.648	182.781	182.257	228.212	238.151	243780
Kazakistan	41.295	30.567	25.174	29.559	32.533	38.356
Belarus	40.502	30.291	27.609	34.234	38.408	39.342
Kırgızistan	5.710	4.068	3.844	4.481	5.291	4.903
Ermenistan	4.159	3.256	3.218	3.893	4.849	5.053
AEB Toplam	378.124	250.963	242.102	300.379	319.232	331.434

Kaynak: World Bank Group (2016)

2009 yılına gelindiğinde ise ABD'de ortaya çıkan Küresel Finansal Krizin etkisiyle ekonomideki bu olumlu gelişmeler yerini olumsuzluğa bırakarak, başta ABD ve AB ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi; AEB'ye üye olan ülkelerinde ekonomik göstergelerinde de ciddi anlamda düşüşlere neden olmuştur.

Avrasya ülkelerinin sahip oldukları heterojen yapılarına rağmen; Birlik üyesi ülkelerin dış ticaretlerinde meydana gelen değişimin seyri genel olarak (önem arz eden yıllara göre) incelenmiştir. Bu yıllardan birisi kuşkusuz 1994'tür (ve sonrasındaki 1998-2001-2008 ve 2019 Covid -19 pandemi süreci). 1994 yılı tüm dünya genelinde finansal krizlerin yaygınlık göstermeye başladığı yıl olmakla birlikte Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan etmiş olan tüm ülke ekonomilerinin de ciddi anlamda kriz içinde oldukları yıldır. 1994'te (Bkz: : Tablo 2) AEB'ye üye ülkelerin toplam ihracatı 68.295 milyon dolar iken, ithalatlarının toplamı ise 44.197 milyon dolar olarak gerçekleşmiş. İlerleyen yıllarda; ABD'de ortaya çıkan 2008 Küresel Finansal Kriz (Mortgage Krizi) sonrasında ise Birlik üyesi ülkelerin toplam ihracatları (1994 yılına göre) yaklaşık 6.3 kat artış göstererek (2010 yılında) 482.093 milyon dolar olarak gerçekleşirken; ithalatları toplamı ise yine (1994 yılına göre) yaklaşık 6.7 artış göstererek 294.821 milyon ABD dolarına yükselmiştir. AEB'nin kurulduğu (1 Ocak 2015) tarihinde ise Birlik üyesi ülkelerin toplam ihracatı 419.444 milyon ABD doları iken, ithalatları toplamı ise 250.963 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında ise AEB'ye üye olan ülkelerin gerek toplam ihracatları gerekse toplam ithalatları (2010 yılına göre) düşüş göstermiştir. Bu düşüşün temel nedeni; dünya piyasalarında gerek petrol ve doğal gazın gerekse petrol ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen büyük düşüşlerin başta Rusya Federasyonu olmak üzere, Kazakistan'ı ve nispeten Belarus'u da olumsuz yönde etkilemiş olmasındandır. Çünkü söz konusu bu ülkelerin toplam ihracat gelirlerinin büyük kısmı (%60) petrol- petrol ürünleri ve doğalgaz ihracatından sağlanmaktadır. Bu ürünlerin fiyatlarının düşmesi doğrudan bu ülkelerin ihracat gelirlerinin azalmasına ve beraberinde bu ülkelerin ithalatlarının da düşmesine neden olmuştur. Bu olumsuz gelişmeler 2016 yılı sonuna kadar devam etmiş olup; 2017 yılından itibaren nispeten artış göstermeye başlamış olsa da Birliğe üye ülkelerin beklentilerinin çok altında bir toplam dış ticaret hacmine ulaşıldığı ifade edilmektedir. Nitekim, AEB'ye üye olan ülkelerin 2019 yılı sonu itibariyle gerçekleştirmiş oldukları toplam ihracat 518.012 milyon ABD doları iken, ithalatları toplamı ise 331.434 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Birlik üyesi ülkelerin (2015 yılı) toplam ihracat ve ithalat verileriyle (2019 yılı) toplam ihracat ve ithalat verilerini karşılaştırdığımızda; Birlik üyesi ülkelerin toplam dış ticaret hacminin artış gösterdiğini, ancak bu artışın beklentilerin çok altında gerçekleştiği verilerden de açıkça anlaşılmaktadır.

Yine (AEB)'ne üye ülkelerinin dış ticaret verilerinden de anlaşılacağı gibi (1994-2012 döneminde) toplam ihracat hacmi içinde en büyük artışın görüldüğü ülkeler sırasıyla Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Belarus iken; toplam ithalat hacmi içinde ise, en büyük artışların görüldüğü ülkeler Kırgızistan ve Ermenistan'dır. Ancak bu ülkelerin dış ticaret dengeleri incelendiğinde istisnasız her yıl dış ticaret açığı veren ülkeler olduğu görülmektedir. Birlik üyesi ülkelerin toplam mal ihracatı ve ithalatların coğrafi dağılımları incelendiğinde ise; temel eğilimin gelişmiş olan ülkelerin hem ihracatta hem de ithalatta dönem boyunca önemini koruduğu söylenebilir (Batmaz, 2017: 73-116).

II.I. Avrasya Ekonomik Birliğine Üye Ülkeler Arasındaki Dış Ticaret

AEB'ye üye ülkeler arasındaki dış ticaret işlemleri geçiş süreci (1991-1998) ve sonrası yıllar göz önünde bulundurulmadan; sadece (2010-2019 dönemi) Birlik öncesi ve sonrası beşer yıllık dönemlerin karşılaştırılması yapılmıştır (Bkz: Tablo 3).

Tablo 3. Ülkelerin Toplam İhracatı-İthalatı İçinde AEB'ye Üye Ülkelerin Payları (%) 2010-2019

Rusya'nın Toplam İhracatı-İthalatı İçinde AEB'ye Üye Ülkelerin Payları (%) 2010-2019								
Yıllar	Kazakistan		Belarus		Kırgızistan		Ermenistan	
	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT
2010	2,69	1,94	4,55	4,34	0,24	0,17	0,09	0,06
2011	2,74	2,25	4,82	4,73	0,22	0,09	0,08	0,06
2012	2,83	2,97	4,07	4,10	0,31	0,06	0,08	0,09
2013	3,26	1,79	3,19	4,43	0,38	0,03	0,08	0,11
2014	2,78	2,50	3,32	4,29	0,34	0,02	0,10	0,10
2015	2,99	2,33	3,61	4,37	0,37	0,03	0,14	0,09
2016	3,30	1,98	4,92	5,16	0,35	0,09	0,33	0,20
2017	3,32	2,01	4,32	4,68	0,38	0,07	0,24	0,18
2018	2,87	2,22	4,85	5,11	0,36	0,10	0,29	0,26
2019	3,32	2,28	4,85	5,25	0,36	0,12	0,39	0,34
Kazakistan'ın Toplam İhracatı-İthalatı İçinde AEB'ye Üye Ülkelerin Payları (%) 2010-2019								
Yıllar	Rusya Fed.		Belarus		Kırgızistan		Ermenistan	
	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT
2010	5,25	22,79	0,07	0,001	0,74	0,68	0,01	0,01
2011	8,52	42,80	0,11	1,63	0,57	0,63	0,002	0,008
2012	7,31	38,41	0,09	1,51	0,78	0,74	0,0005	0,007
2013	6,93	36,82	0,06	1,43	0,79	0,71	0,0009	0,01
Tablo 3'ün devamı.								
2014	8,04	33,43	0,07	1,87	0,88	0,85	0,0005	0,01
2015	9,89	34,44	0,11	1,59	1,12	0,59	0,001	0,01
2016	9,54	36,26	0,08	1,32	1,02	0,79	0,0007	0,01
2017	9,56	39,63	0,20	1,79	1,06	0,83	0,01	0,01
2018	8,46	38,09	0,14	1,82	1,04	0,70	0,01	0,02
2019	9,70	36,66	0,17	1,70	1,04	0,65	0,01	0,01
Belarus'un Toplam İhracatı-İthalatı İçinde AEB'ye Üye Ülkelerin Payları (%) 2010-2019								
Yıllar	Rusya Fed.		Kazakistan		Kırgızistan		Ermenistan	
	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT
2010	39,36	51,83	1,83	1,16	0,33	0,02	0,16	0,01
2011	34,76	53,99	1,61	0,29	0,52	0,01	0,05	0,01
2012	35,08	58,76	1,74	0,25	0,30	0,02	0,06	0,01
2013	44,97	52,46	2,31	0,18	0,26	0,02	0,08	0,01
2014	41,77	53,99	2,42	0,20	0,24	0,01	0,07	0,02
2015	38,63	55,77	1,96	0,14	0,20	0,01	0,10	0,01
2016	46,31	54,23	1,54	0,20	0,20	0,01	0,09	0,02
2017	43,89	56,55	2,01	0,28	0,42	0,01	0,11	0,02
2018	38,18	58,38	2,31	0,29	0,35	0,02	0,11	0,02
2019	41,21	55,89	2,50	0,74	0,29	0,02	0,15	0,05
2019	39,36	51,83	1,83	1,16	0,33	0,02	0,16	0,01
Kırgızistan'ın Toplam İhracatı-İthalatı İçinde AEB'ye Üye Ülkelerin Payları (%) 2010-2019								
Yıllar	Rusya Fed.		Kazakistan		Belarus		Ermenistan	
	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT
2010	17,31	33,63	12,20	11,96	0,42	1,65	0,15	0,07
2011	14,37	33,55	14,63	9,64	0,38	2,57	0,001	0,009
2012	13,01	33,21	24,05	9,65	0,67	3,00	0,04	0,005
2013	8,61	33,24	21,56	9,27	0,70	1,94	0,003	0,01
2014	6,49	31,03	27,00	13,54	0,34	1,56	0,005	0,004
2015	10,91	31,25	15,79	16,65	0,94	1,31	0,01	0,008
2016	10,20	20,80	10,62	16,53	0,06	0,91	0,0004	0,02
2017	14,64	26,34	16,59	13,07	0,47	1,85	0,0003	0,01
2018	19,42	28,54	14,72	11,38	0,65	0,89	0,007	0,01
2019	13,77	27,78	17,17	12,43	0,64	0,87	0,004	0,01
Ermenistan'ın Toplam İhracatı-İthalatı İçinde AEB'ye Üye Ülkelerin Payları (%) 2010-2019								
Yıllar	Rusya Fed.		Kazakistan		Belarus		Kırgızistan	
	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT
2010	15,81	21,90	0,27	0,33	0,45	0,84	0,03	0,001
2011	16,73	21,54	0,33	0,61	0,43	0,71	0,02	0
2012	19,45	24,66	0,27	0,20	0,45	0,78	0,01	0,001
2013	22,61	25,94	0,49	0,01	0,58	0,95	0,06	0,0001
2014	20,44	25,70	0,46	0,01	0,60	0,74	0,02	0,002
2015	15,23	30,43	0,32	0,008	0,36	1,03	0,02	0,002
2016	20,63	30,77	0,29	0,02	0,72	0,72	0,06	0,002
2017	25,19	29,93	0,22	0,10	0,32	0,96	0,08	0,002
2018	26,93	25,96	0,41	0,07	0,49	0,79	0,04	0,006
2019	27,24	29,24	0,20	0,05	0,67	0,98	0,12	0,003

Not: IMF DATA ve TRADEMAP verileri kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur (22.05.2021).

Tablo 3'te AEB'ye üye ülkelerin kendi aralarında gerçekleştirmiş oldukları dış ticaretteki payları (%) incelendiğinde; hemen hemen her ülkenin Birliğin diğer ülkeleriyle gerçekleştirmiş olduğu ihracat ve ithalatları içindeki paylarının (%) olarak (2010-2015 yılları arasında) nispeten düşük seviyede gerçekleştiği, 2016 yılından itibaren ise; çok büyük artışlar olmasa bile önceki döneme oranla (2010-2015 dönemi) küçük çapta da olsa artışların olduğu verilerden de anlaşılmaktadır. Tablo 3'teki veriler bize aynı zamanda Birlik üyesi ülkeler arasında yapılan dış ticarete büyük dalgalanmaların olmadığı, hemen hemen her ülkenin istisnasız her yıl birbirine yakın oranlarda ihracat/ithalatta bulunduğunu göstermektedir. Yine Birlik üyesi ülkeler arasında yapılan dış ticarete dalgalanmaların minimum düzeyde olduğu ülke Belarus iken; dalgalanmaların maksimum düzeyde yaşandığı ülkenin ise

Kırgızistan olduğu ekonomik göstergelerinden anlaşılmaktadır. Diğer önemli bir hususta AEB'ye üye olan ülkelerin gerek geçiş döneminde gerekse sonraki dönemlerde birbirleriyle gerçekleştirmiş oldukları dış ticaretteki (ihracat/ithalatlarında) paylarını (%) her zaman koruyor olmalarıdır. Bu durumun en önemli nedeni ise; dış ticarete bu ülkelerin birbirlerine karşı olan bağımlılıklarının hâlâ devam ediyor olmasıdır. Ayrıca; Rusya Federasyonu ile Kazakistan arasında gerçekleştirilen ihracat- ithalat oranları (%) olarak incelendiğinde ise Kazakistan'ın Rusya'ya karşı AEB'nin kurulmasından sonra vermiş olduğu dış ticaret açığının Birlik öncesi yıllara göre büyük artış göstermesidir.

II.II. Avrasya Ekonomik Birliği'nin Üye Ülkelerin Makro Ekonomik Göstergeleri Üzerinde Oluşturduğu Etkiler (2010-2019)

Çalışmamızın bu alt başlığında 1 Ocak 2015 tarihinden itibaren resmen faaliyet göstermeye başlayan AEB'ye üye ülkelerin Birlik öncesi ve Birlik sonrası son beş yıl içinde makroekonomik göstergelerinde meydana gelen değişimlerin seyri Tablo 4, 5, 6, 7 ve 8'de analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 4. AEB'ye Üye Ülkelerin Makro Ekonomik Göstergeleri – Rusya Federasyonu (2012-2019)

Rusya Federasyonu					
Yıllar	Kişi Başına Düşen Gelir (Bin \$)	GSYİH (Mil. \$)	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)
2010	10,675	1,524,917,470	4,5	7,3	6,8
2011	14,311	2,045,925,610	4,3	6,5	8,4
2012	15,420	2,208,295,770	4	5,4	5
2013	15,974	2,292,473,250	1,7	5,4	6,7
2014	14,095	2,059,241,970	0,7	5,1	7,8
2015	9,313	1,363,481,060	-1	5,5	15,5
2016	8,704	1,276,786,980	0,1	5,5	7
2017	10,720	1,524,199,390	1,8	5,2	3,6
2018	11,370	1,669,583,090	2,5	4,8	2,8
2019	11,585	1,699,876,580	1,3	4,5	4,4
Yıllar	Dış Tic. Hacmi (Mil. \$)	Dış Tic. Dengesi (Mil. \$)	İhracatın İthalatı Karş. Oranı (%)	Ülkeye Giren DYSY (Mil. \$)	Ülke Nüfusu (Mil.)
2010	625,979,179	168,155,863	173,4	43,167,780	142,849,468
2011	823,084,108	210,901,128	168,9	55,083,630	142,960,908
2012	840,959,339	208,573,503	165,9	50,587,560	143,201,721
2013	842,211,014	212,320,824	167,4	69,218,890	143,506,995
2014	784,482,777	211,184,752	173,6	22,031,340	143,819,667
2015	526,689,617	161,125,687	188,1	6,852,970	144,096,870
2016	467,752,708	103,229,396	156,6	32,538,900	144,342,397
2017	587,364,725	130,939,225	157,3	28,557,440	144,496,739
2018	687,498,532	211,195,782	188,6	8,784,850	144,477,859
2019	666,557,720	178,996,614	173,4	31,974,770	144,406,261

Kaynak: (World Bank Group, 2016)

Not: WITS (World Integrated Trade Solution) verileri kullanılarak tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tablo 5. AEB'ye Üye Ülkelerin Makro Ekonomik Göstergeleri – Kazakistan (2012-2019)

Kazakistan					
Yıllar	Kişi Başına Düşen Gelir (Bin \$)	GSYİH (Mil. \$)	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)
2010	9,070	148,047,350	7,3	5,7	7,1
2011	11,634	192,626,510	7,4	5,3	8,3
2012	12,386	207,998,570	4,8	5,2	5,1
2013	13,890	236,634,550	6	5,2	5,8
2014	12,807	221,415,570	4,2	5	6,7
2015	10,510	184,388,430	1,2	4,9	6,6
2016	7,714	137,278,320	1,1	4,9	14,5
2017	9,247	166,805,800	4,1	4,9	7,4
2018	9,812	179,339,990	4,1	4,8	6
2019	9,812	181,665,910	4,5	4,8	5,2
Yıllar	Dış Tic. Hacmi (Mil. \$)	Dış Tic. Dengesi (Mil. \$)	İhracatın İthalatı Karş. Oranı (%)	Ülkeye Giren DYSY (Mil. \$)	Ülke Nüfusu (Mil.)
2010	81,267,691	33,220,437	238,2	7,456,117	16,321,872
2011	126,118,171	50,097,697	231,8	13,760,291	16,557,202
2012	136,819,592	47,743,450	207,1	13,648,134	16,792,090
2013	133,503,116	35,893,956	173,5	10,011,293	17,035,551
2014	120,754,201	38,163,293	192,4	7,308,112	17,288,285
2015	76,521,585	15,387,267	150,3	6,577,824	17,542,806
2016	61,950,102	11,600,544	146,0	17,220,962	17,794,055
2017	78,102,360	18,903,379	163,8	4,712,631	18,037,776
2018	93,489,769	28,422,697	187,3	83,409	18,276,452
2019	96,079,606	19,366,278	150,4	3,369,885	18,513,673

Kaynak: (World Bank Group, 2016)

Not: WITS (World Integrated Trade Solution) Verileri kullanılarak tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tablo 6. AEB'ye Üye Ülkelerin Makro Ekonomik Göstergeleri – Belarus (2012-2019)

Belarus					
Yıllar	Kişi Başına Düşen Gelir (Bin \$)	GSYİH (Mil. \$)	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)
2010	6,029	57,222,490	7,7	0,6	7,7
2011	6,519	61,757,790	5,3	0,6	53,2
2012	6,940	65,685,100	1,6	0,5	59,2
2013	7,987	75,527,980	1	0,5	18,3
2014	8,318	78,813,840	1,7	0,5	18,1
2015	5,949	56,454,730	-3	1	13,5
2016	5,022	47,722,660	-2	5,8	11,8
2017	5,761	54,726,600	2,5	5,6	6
2018	6,330	60,031,260	3,1	4,7	4,8
2019	6,698	63,080,460	1,2	4,1	5,5
Yıllar	Dış Tic. Hacmi (Mil. \$)	Dış Tic. Dengesi (Mil. \$)	İhracatın İthalatı Karş. Oranı (%)	Ülkeye Giren DYSY (Mil. \$)	Ülke Nüfusu (Mil.)
2010	60,167,913	-9,600,989	72,4	1,393,400	9,490,583
2011	87,177,749	-4,340,405	90,5	4,002,400	9,473,172
2012	92,464,324	-344,454	99,2	1,463,600	9,464,495
2013	80,225,710	-5,819,640	86,4	2,246,100	9,465,997
2014	76,582,897	-4,421,823	89,0	1,862,000	9,474,511
2015	56,951,888	-3,631,098	88,0	1,652,300	9,489,616
2016	51,147,239	-4,072,529	85,2	1,246,900	9,501,534
2017	63,474,843	-4,994,855	85,4	1,276,300	9,498,264
2018	72,135,053	-4,682,771	87,8	1,426,500	9,483,499
2019	72,279,210	-6,405,010	83,7	1,273,300	9,417,849

Kaynak: (World Bank Group, 2016)

Not: WITS (World Integrated Trade Solution) Verileri kullanılarak tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tablo 7. AEB'ye Üye Ülkelerin Makro Ekonomik Göstergeleri – Kırgızistan (2012-2019)

Kırgızistan					
Yıllar	Kişi Başına Düşen Gelir (Bin \$)	GSYİH (Mil. \$)	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)
2010	880	4,794,360	0	8,6	7,9
2011	1,123	6,197,770	5,9	8,5	16,6
2012	1,178	6,605,140	0	8,4	2,7
2013	1,282	7,335,030	10,9	8,3	6,6
2014	1,279	7,468,100	4	8	7,5
2015	1,121	6,678,180	3,8	7,5	6,5
2016	1,120	6,813,090	4,3	7,2	0,3
2017	1,242	7,702,930	4,7	6,8	3,1
2018	1,308	8,271,110	3,7	4,5	1,5
2019	1,309	8,454,620	4,5	4,4	1,1
Yıllar	Dış Tic. Hacmi (Mil. \$)	Dış Tic. Dengesi (Mil. \$)	İhracatın İthalatı Karş. Oranı (%)	Ülkeye Giren DYSY (Mil. \$)	Ülke Nüfusu (Mil.)
2010	4,711,036	-1,734,234	46,1	472,768	5,447,900
2011	6,239,619	-2,281,755	46,4	685,760	5,514,600
2012	7,056,413	-3,689,939	31,3	260,927	5,607,200
2013	7,756,252	-4,209,796	29,6	612,016	5,719,600
2014	7,618,437	-3,850,971	32,8	343,010	5,835,500
2015	5,509,552	-2,626,616	35,4	1,144,054	5,956,900
2016	5,267,501	-2,421,445	37,0	619,220	6,079,500
2017	6,272,049	-2,690,533	39,9	-107,212	6,198,200
2018	7,127,125	-3,456,767	34,6	144,222	6,322,800
2019	6,869,315	-2,938,311	40,0	278,859	6,456,200

Kaynak: (World Bank Group, 2016)

Not: WITS (World Integrated Trade Solution) Verileri kullanılarak tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tablo 8. AEB'ye Üye Ülkelerin Makro Ekonomik Göstergeleri – Ermenistan (2012-2019)

Ermenistan					
Yıllar	Kişi Başına Düşen Gelir (Bin \$)	GSYİH (Mil. \$)	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)
2010	3,218	9,260,280	2,2	19	8,1
2011	3,525	10,142,110	4,7	18,4	7,6
2012	3,681	10,619,320	7,2	17,3	2,5
2013	3,838	11,121,470	3,3	16,1	5,7
2014	3,986	11,609,510	3,6	17,5	2,9
2015	3,607	10,553,340	3,2	18,2	3,7
2016	3,591	10,546,140	0,2	17,6	-1
2017	3,914	11,527,460	7,5	17,7	0,9
2018	4,220	12,457,940	5,2	18,9	2,5
2019	4,622	13,672,800	7,6	18,3	1,4
Yıllar	Dış Tic. Hacmi (Mil. \$)	Dış Tic. Dengesi (Mil. \$)	İhracatın İthalatı Karş. Oranı (%)	Ülkeye Giren DYSY (Mil. \$)	Ülke Nüfusu (Mil.)
2010	4,793,192	-2,770,342	26,74	529,321	2,877,319
2011	5,429,759	-2,788,937	32,13	653,219	2,876,538
2012	5,695,017	-2,838,775	33,46	496,636	2,884,229
2013	5,724,018	-2,788,418	34,48	346,092	2,897,584
2014	5,649,707	-2,699,327	35,82	406,578	2,912,403
2015	4,739,632	-1,774,298	45,52	184,127	2,925,553
2016	5,026,248	-1,410,668	56,16	333,733	2,936,146
2017	6,038,418	-1,748,492	55,09	250,935	2,944,809
2018	7,233,349	-2,466,521	49,14	254,146	2,951,776
2019	7,664,763	-2,441,361	51,68	254,077	2,957,731

Kaynak: (World Bank Group, 2016)

Not: WITS (World Integrated Trade Solution) Verileri kullanılarak tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

AEB'ye üye ülkelerin makroekonomik göstergeleri geçiş sürecinde (1991-1998) olumlu bir gelişme göstermemiştir. Ancak 2000'li yıllardan itibaren 2008 yılına kadar başta Rusya Federasyonu olmak üzere; Birliğin diğer ülkelerinin de dış dünya ile olan ikili ticari-ekonomik ilişkilerini geliştirmeye

yönelik izlemiş oldukları politikalar olumlu sonuçlar vermiştir. Birlik üyesi ülkelerin ekonomik büyümeleri, işsizlik oranları önceki yıllara oranla (%4-5.5) seviyelerinde seyretmeye başlarken; enflasyon oranları ise görülmedik bir biçimde (%5-15) seviyesine gerilemiştir (Golavko, 2013: 173–176).

Ancak 2008'de ABD' ortaya çıkan Finansal Krizin etkisiyle dünyadaki diğer ülkelerde olduğu gibi, Birlik üyesi ülkeler de (Başta Rusya Federasyonu olmak üzere) bu krizden olumsuz yönde etkilenerek; başta dış ticaret hacimleri olmak üzere, diğer tüm makroekonomik göstergelerinin düşmesine neden olmuştur (Bkz: : Tablo 4, 5, 6, 7, 8). Ancak 2010 yılından itibaren ise diğer ülkelerde olduğu gibi; Birlik üyesi ülkelerinde krizin etkisinden nispeten kurtulmaya çalıştıkları ve ekonomik göstergelerinin hemen hemen tüm Birlik üyesi ülkelerin 2013 yılında maksimum seviyeye ulaştığı, 2014 yılında ise küçük çapta başlayan düşüşlerin 2015 yılında dip noktaya ulaştığı; 2017 yılından itibaren ise tekrar artış göstermeye başladığı görülmektedir. 2019-2020 yıllarında (Covid -19 virüsünün etkisiyle) tüm dünya genelinde olduğu gibi AEB'ye üye olan ülkelerin de makroekonomik göstergeleri durağan bir dönem içerisine girmiştir.

AEB'ye üye ülkelerin (2010-2019 dönemi) makroekonomik göstergelerinde özellikle (2015 yılında) ciddi oranda düşüşlerin yaşandığı, bu ülkelerin başında ise sırasıyla Rusya Federasyonu, Kazakistan ve nispeten Belarus gelirken; Kırgızistan ve Ermenistan'ın bu düşüşlerden diğer ülkeler kadar olumsuz yönde etkilenmediği görülmektedir. Bunun temel nedeni; Söz konusu üç ülkenin (Rusya, Kazakistan ve Belarus)'toplam ihracat gelirlerinin (%60)'ın üzerinde petrol-petrol ürünleri ve doğal gazdan sağlanıyor olması nedeniyle, söz konusu ürünlerin dünya piyasalarındaki fiyatlarında meydana gelen düşüşlerin bu ülkeleri doğrudan etkilemesidir. Bu ürünlerin fiyatlarındaki düşüşler; söz konusu ülkelerin başta ihracat gelirleri olmak üzere, GSYİH'lerini, kişi başına düşen milli gelirlerinin, ekonomik büyümelerinin düşmesine; toplam dış ticaret hacminin küçülmesine, dış ticaret dengesinin iyice bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca ihracat/ithalatı karşılama oranı ile birlikte ülkelere giriş yapan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının düşmesine de neden olurken, yine Birlik üyesi ülkelerde işsizlik ve enflasyon oranlarının da artmasına neden olduğu (Tablo 4, 5, 6, 7, 8)'de açıkça görülmektedir.

III. ÜYE ÜLKELERİN AVRASYA EKONOMİK BİRLİĞİ'NDEN BEKLENTİLERİ

Entegrasyon modelinin son aşaması olan Avrasya Birliği ise, gelecekte Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun da Birliğe dönüşümünü içermektedir. Böylece Avrupa ve Asya arasında köprü olacak. Birliğin esas itibarıyla hedeflediği iki önemli projeden birincisi; petrol ve petrol ürünlerindeki entegrasyonun 2025 yılına kadar sağlanması. İkincisi ise; elektrik alanındaki bütünleşme çalışmalarına en geç 2019 yılında başlanılmasını hedeflemektedir (Bolat, 2014: 2).

Avrasya Ekonomik Birliği'nin kuruluşu, stratejileri ve geleceğine ilişkin beklentileri Rusya Federasyonu Başkanı Vladimir Putin 2011 yılında *İzvestia* gazetesinde yayınlanmış olan makalesinde şu şekilde ifade etmiştir: “Avrasya Ekonomik Birliğine giden yolun gerçekten zor ve yalnızca Birliğin üç üyesi ülke için değil, aynı zamanda tüm eski Sovyet Ülkelerini kapsayacak şekilde tarihi bir dönüm noktası olduğunun önemini belirtmiştir”.

AEB'nin kuruluş hedefleri ve üye ülkelerin Birlikten olan beklentilerinin nelerden ibaret olduğunu şu başlıklar altında özetlemek mümkündür. 1) ABD'nin para birimi doların özellikle 1990'nın ikinci yarısından itibaren Avrasya Bölgesi'nde etkin olmaya başlamasıyla birlikte bölge ülkelerinin paraları dolar karşısında sürekli değer kaybetmeye başlamıştır. Birliğin ilk hedefi; ABD dolarının bölgede dolaşımını minimum düzeye indirilmesini sağlamaktır. Konuya ilişkin olarak Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev “bölgedeki büyük kalem malların alışı-satışında ülke para birimlerinin kullanılmasını önermiştir” (İşyar, 2012: 2). 2) Putin AEB'nin oluşturulması ile eski Sovyetler Birliğinin yeniden kurulması hedeflenmektedir söylemlerine karşılık; böyle bir şeyin söz konusu olmadığını, Birlik üyesi ülkeler olarak güçlü bir bütünleşme modeli oluşturarak Avrupa ve Asya Pasifik arasında önemli bir köprü vazifesi görüleceğinin altını önemle çizmektedir. Bölgedeki doğal

kaynakların, sermayenin, güçlü insan gücünün bir araya getirilerek etkin kullanımını sağlamak ve aynı zamanda Avrasya Birliği'nin Avrupa, Çin, ABD ve diğer gelişmiş olan ülkelerin güçlü rakibi olacağına önemine dikkat çekerek Birliğin hedefini bu sözlerle açıklamıştır (Putin, 2011). 3) AEB'nden üye ülkeler başta olmak üzere bölgede bulunan diğer ülkelerde dahil, gıda, enerji, eğitim, sağlık ve daha birçok alanda iş birliğinin gerçekleştirilmesi beklenilmektedirler. Konuya ilişkin olarak Nazarbayev Birliğin bu hedefini şu sözlerle açıklamaktadır; "AEB bölgedeki temel sorunlardan birisi olan elektrik şebekesinin olmayışıyla birlikte, gıda sorunlarına dikkat çekerek kısa süre içerisinde ortak çözüm yollarının bulunacağını belirtmiştir (İşyar, 2012: 2). 4) Yine AEB'nin ileriki yıllarda ortak savunma birliğine dönüşebileceğine yönelik beklentiler söz konusu olup; bu durumun Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev tarafından da ifade edildiği belirtilmektedir (Nazarbayev, 2015). 5) AEB'ye üye olan ülkelerin (Rusya hariç) yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanılmasında oldukça zayıf konumda oldukları açıkça görülmektedir. Birlik üyesi ülkeler yeni teknolojilerin geliştirilmesi, kullanılması konusunda ortak projelerin gerçekleştirilmesiyle bu sorunlarının giderilebileceği beklentisi içindedirler. 6) AEB'nin nihai hedefinin ilerleyen yıllarda AB gibi kurumsal bir yapı haline gelerek Avrasya coğrafyasının siyasi-ekonomik ve askerî açıdan lokomotifi olmak. Putin'in ifadesiyle Birlik bütün BDT ülkelerine açık durumda olup, BDT ülkelerini Avrasya Birliği'nin çatısı altında toplayarak güçlü bir ekonomik birliktelik oluşturmayı hedeflemektedir (Has, 2013: 11). 6) AEB'nin Rusya'dan sonra en büyük ekonomik gücüne sahip olan Kazakistan'ın (üretmiş) ve Belarus'un (işlemiş) oldukları petrol-ürünleri transit rolü gereği Rusya'ya bağımlı olmaları nedeniyle bu ürünlerin satışından elde edilen gelirler her iki ülkenin de beklentilerinin altında gerçekleşmektedir. Yeni gelişmelerle birlikte gerek Kazakistan gerekse Belarus petrol-ürünlerini başta Batı Ülkeleri pazarları olmak üzere Çin ve diğer ülkelere ihraç ederek daha yüksek oranlarda bir ihraç geliri elde etme beklentisi içindedirler (Has, 2013: 13).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Avrasya Bölgesini bu denli cazip hale getiren unsur; kuşkusuz sahip olduğu zengin doğal gaz, - petrol yataklarıyla birlikte diğer değerli madenlerin bölgede yoğun olarak bulunması olup, bunlardan başta ABD, AB ve Çin olmak üzere diğer ülkelerinde pay almak istemeleridir. Ancak Rusya bu durumdan son derece rahatsız olup; Avrasya Bölgesindeki eski gücünü tekrar elde etmek için geliştirmiş olduğu "Yakın Çevre Doktrini" politikasıyla bölgedeki ülkelerle öncelikle ekonomik alanda ikili ticari-ekonomik ilişkileri geliştirmeye yönelik yeni oluşumları devreye sokmaya çalışmıştır. Bunlardan en önemlisi ise Avrasya Ekonomik Birliğidir

Ancak; AEB'nin esas amacının "ekonomik birliktelik" olmadığını; ilerleyen yıllarda bu birlikteliğin "siyasi-askeri" birlikteliğe dönüşebileceği yönündeki ciddi endişeler bulunmaktadır. Yine bu konuya yönelik oluşturulan birliktelikten en büyük kazancı Rusya Federasyonu'nun sağlayacağına yönelik görüşler hâkimdir. Bu çalışma ile bahsedildiği gibi 1 Ocak 2015 tarihinde resmen faaliyet göstermeye başlayan AEB'den en büyük kazancı Rusya Federasyonu' mu? yoksa Birliğin diğer ülkeleri mi sağladığı yönündeki sorulara söz konusu ülkelerin son on yıl içerisindeki (AEB'nin oluşumuyla) birbirleriyle gerçekleştirmiş oldukları ikili ticari ekonomik ilişkilerin gelişim seyri ile birlikte, makroekonomik göstergelerinde meydana gelen değişimin seyri analiz edilerek açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

AEB'nin yapısı incelendiğinde ise "Coğrafi Bölge Esasına" göre oluşturulmuş bir ekonomik birliktelik olduğu görülmektedir. Ayrıca, AB örnek alınarak oluşturulmasına rağmen, henüz AB'nin bünyesindeki gibi bir idari yapılanmanın tam olarak oluşturulmadığı gibi; Birlik üyesi ülkeler arasında mevzuat birlikteliklerinin de sağlanmadığı görülmektedir. Bu durum Birlik üyesi ülkelerin Birlikten olan beklentilerinin kısa ve orta vadede karşılanamayacağına açıkça göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ağır, O., & Ömer, A. (2017). Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği kuruluş süreçlerinin karşılaştırılması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(1), 103-128.
- Ağır, O. (2014, 15-16 November). Rusya-Ukrayna krizinin Avrasya Ekonomik Birliği bağlamında değerlendirilmesi. *III. Eurasian Social Sciences Forum Conference*, Almaty.
- Batmaz, T. (2017, 26-28 Nisan). Küreselleşme bölgeselleşme sürecinde Avrasya Ekonomik Birliği'nin olabirliği. *A. Y. Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Türkistan Formu III Uluslararası Sempozyumu*, Kazakistan, 73-116.
- Bolat, A. S. (2014). Avrasya Ekonomik Birliği kuruldu. Erişim adresi: http://ahmetsaltik.net/arsiv/2014/06/Avrasya_Ekonomik_Birliği_kuruldu.pdf
- Brzezinski, Z. (2005). *Büyük satranç tahtası*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Canşen, E. (2011). Sovyetler Birliği'nden Rusya Fedarasyonu'na doğru değişimin yan etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 74-88.
- Çeçen, A. (2007). *Türkiye'nin b planı, Merkezi Devletler Topluluğu-MEBED*. Ankara: Fark Yayınları.
- Dugin, A. (2003). *Rus jeopolitiği Avrasyacı yaklaşım* (V. İmanov, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Golovko, A. (2013). Avrasya ülkelerinin dünya ticaret sistemine entegrasyonu. *Çankırı Karatekin Üniversitesi, Avrasya Stratejisi Dergisi*, 2(2), 167-192.
- Has, K. (2013). *Orta Asya'nın bölgesel dinamikleri çerçevesinde Rusya-Kazakistan ilişkileri*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- IMF (2021). *IMF data*. Retrieved from: <https://www.imf.org/en/Data>.
- İşyar, Ö. G. (2012). Avrasya'daki güncel gelişmelerin analizi. *Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Topluluğu Diplomatik Gündem*, 2(17). Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/7626577-Avrasya-daki-guncel-gelismelerin-analizi-prof-dr-omer-goksel-isyar-giris.html>.
- Karlık, R. (2015). Avrasya Gümrük Birliği ve Türkiye'nin üyeliği. In *International Conference On Eurasian Economies Proceedings Book*, 337-344. Erişim adresi: <https://www.avekon.org/papers/1343.pdf>.
- Kireyev, N. (2003). *Avrupa konseptleri ışığında Rusya-Türkiye ilişkileri*. G. Kazgan, Natalya Ulçenko (der.) *Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya / Politik, Ekonomik ve Kültürel İlişkiler* içinde (s.?). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Nazarbayev, N. (2015). Press statements following the Supreme Eurasian Economic Council meeting. Erişim adresi: <http://eng.kremlin.ru/transcripts/22404>.
- Papava, V. (2002). Necroeconomics - The theory of post-communist transformation of an economy. *International Journal of Social Economics*, 29(10), 796-805.
- Putin, V. (2011, 3 Ekim). Noviy integratsionniy proektdlya Yevrazii - Budusheye, katoroye rajdayet-syasivodnya" (Avrasya İçin Yeni Entegrasyon Projesi - Bugün Doğan Gelecek). *İzvestiya*. Erişim Adresi: <http://izvestia/ru/news/502761>.
- Şanlı, B. (2008), "Ekonomik Entegrasyon Teorileri Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabirliği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:22.
- Trade Map. (2021). *Imports & Exports*. Retrieved from: <https://www.trademap.org/Index.aspx>.
- World Bank Group. (2016). *Data*. Retrieved from: <https://data.worldbank.org>.
- World Integrated Trade Solution (WITS). (2016). *Imports & Exports* Retrieved from: <https://wits.worldbank.org/countryprofile/country//startyear/2012/endyear/2016/tradaflaxy/>

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ÖHÜİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Ethics Statement : The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, ÖHÜİBF Journal does not have any responsibility and all responsibility belongs to the authors of the study.
